

Людмила Григорівна Стожок

кандидат економічних наук

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна

stozhok@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1424-763X>

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УМОВАХ НЕПЕРЕДБАЧУВАНOSTI

Соціально-економічний розвиток країни, як свідчать рекомендації міжнародних інституцій, це спроможність суспільства ефективно забезпечувати поточні потреби населення, які мають змінний характер під впливом глобалізації, цифровізації, переходу до зеленої економіки з урахуванням людиноцентричних та інклюзивних підходів управління. Але реальність українського сценарію розвитку в умовах війни та її наслідків потребує не лише рішучості в діях та ресурсів, а й доброчесності, посилення усвідомлення відповідальності за формування суспільства з новими суб'єктами, де чинне місце належить «людям війни». Метою статті є розкриття змістовності системи соціального страхування з урахуванням необхідності переосмислення її функціональної спроможності та значимості в забезпеченні життєстійкості суспільства. Під час дослідження були використані такі методи як наукових узагальнень, системного аналізу, структурно-логічного синтезу. На основі опрацьованого наукового матеріалу, а також аналізу сучасних викликів в роботі обґрунтовано позицію автора щодо важливості соціального страхування в захисті доходів від зайнятості та мінливості життя, підґрунтям якого є настання соціальних ризиків. Досліджено та структуровано наукові погляди щодо функціонування механізму захисту від соціальних ризиків та їх динаміку під впливом нових викликів з метою виокремлення ключових аспектів. Відштовхуючись від аналізу соціальних викликів, обґрунтовано необхідність деталізації функцій соціального страхування, основою яких є підтримка доходів від зайнятості протягом життя. Відповідно, обґрунтовано, що, зважаючи на виклики сьогодення, основними елементами функціональної значимості соціального страхування є підтримка доходів, зменшення бідності, зменшення чутливості до соціальної вразливості, сприяння економічній мобільності та швидкого реагування, економічна підтримка між поколіннями, інвестиції в людський капітал, сприяння інклюзивності, адаптації та соціальній інтеграції. Здійснений аналіз демонструє, що змістовно соціальне страхування з урахуванням принципів функціонування здатне реагувати на сучасні виклики. Водночас зазначено, що реалізація функцій залежить від змін на ринку праці, ринку освіти, в системі охорони здоров'я, а також від політичних поглядів та політики доброчесності. Акцентовано на тому, що соціальне страхування є невід'ємною складовою як реформ системи соціального забезпечення, так і економічної системи. Аргументовано думку, що спроможність системи соціального страхування забезпечується економічною стабільністю, яка своєю чергою не меншою мірою залежить від ефективності функціонування соціального страхування. Доведено, що соціальне страхування – це не лише механізм захисту від соціальних ризиків, як прийнято вважати, це інституція системи соціального захисту, головним завданням якої є підтримка в захисті з метою запобігання нерівності, забезпечуючи цим рівні можливості для якісної реалізації соціальних прав протягом життя з індивідуальною орієнтацією на розвиток та стійкість, а також на стабільно зростаючу спадщину для наступних поколінь.

Ключові слова: соціальне страхування, людський капітал, соціальна вразливість, соціальні ризики, функції, соціальна справедливість.

JEL Classification: D63; I31; J21; J60.

Як цитувати: Стожок, Л. Г. (2025). Переосмислення функціональної спроможності соціального страхування як інструменту соціальної справедливості в умовах непередбачуваності. *Соціальна економіка*, 69, 260-272. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-21>

Вступ. Міжнародні інституції шляхом програм та рекомендацій закликають країни світу до посилення соціального захисту з урахуванням кліматичних змін та наслідків конфліктів з метою зменшення нерівності. Україна є учасником цього соціального процесу, і, відповідно, програми реформ соціального спрямування на подолання бідності та досягнення стратегічних цілей розвитку формуються з урахуванням міжнародних рекомендацій та вітчизняних реалій. Але війна, розпочата Росією на території України, з її наслідками знівелювала майже всі досягнення України за період незалежності як соціальної держави, породивши необхідність адаптації всіх інституцій, зокрема і соціальної політики. Крім того, якщо до війни вагомим соціальним викликом в суспільстві було старіння населення (як і у всьому світі) через низький рівень народжуваності, то наразі підґрунтя розширилося міграцією, втратою через смертність серед цивільного населення та загибель на війні. Відповідно, нові виклики, які є неочікуваними та непередбачуваними, та їх наслідки, які є непрогнозованими як зараз, так і в час, потребують врахування під час формування стратегії відновлення країни.

Варто зазначити, що чинні програми соціального розвитку країни передбачають реалізацію завдань щодо зменшення соціальної вразливості з урахуванням принципу соціальної справедливості. За нашим баченням, наслідки війни внесли корективи і поставили за вимогу адаптацію соціального захисту, зокрема й соціального страхування, до таких викликів як поява нових суб'єктів ринку праці, передчасне припинення трудової діяльності, кількісне та якісне зменшення робочої сили, внутрішня та зовнішня міграція, деградація навколишнього середовища. Країна зіткнулася з непередбачуваною кількістю отримувачів соціальної допомоги та підтримки, оскільки сьогодні соціально-вразливими верствами є майже все населення. Наразі реагування на коваріаційні ризики потребує не лише реалізацію шоково-чутливих програм захисту, а й поєднання програм соціальної підтримки з програмами розвитку, а також перегляд існуючих соціально-страхових програм шляхом їх адаптації, що свідчить про необхідність певного змістовного переосмислення функціонування системи соціального страхування. Варто згадати, що згідно із законодавчо-нормативними документами, соціальне страхування є складовою механізму соціального захисту населення від соціальних ризиків.

Відповідно, у науковій площині значимість соціального страхування і розглядається переважно як складова, а не як окремий елемент інституційної системи соціального захисту, що лише посилює актуальність дослідження.

Таким чином, об'єктом дослідження є соціальне страхування як інституція системи соціального захисту, головним завданням якої є підтримка в захисті з метою запобігання нерівності, забезпечуючи цим рівні можливості для якісної реалізації соціальних прав протягом життя з індивідуальною орієнтацією на розвиток та стійкість, а також на стабільно зростаючу спадщину для наступних поколінь. Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти функціонування соціального страхування, завданням якого є захист доходів від зайнятості за настання соціальних ризиків протягом життя.

Метою дослідження є розкриття змістовності системи соціального страхування з урахуванням необхідності переосмислення її функціональної спроможності та значимості у забезпеченні життєстійкості суспільства. Відповідно до мети, основними завданнями роботи є: розкриття наукових поглядів досліджуваного питання; обґрунтування необхідності розширення функцій соціального страхування з метою забезпечення стійкості системи захисту від соціальних ризиків; обґрунтування з урахуванням нашарування «старих» та «нових» соціальних ризиків основних елементів функціонального спрямування значимості соціального страхування; зосередження уваги на тому, що головною вигодою для застрахованих осіб в системі соціального страхування є формування завчасно належного захисту доходів від трудової діяльності від наслідків настання соціальних ризиків протягом життя.

Огляд літератури. Огляд літератури дав можливість підкреслити, що значимість соціального захисту і соціального страхування розглядається з різних наукових позицій з урахуванням викликів та загроз. Незмінно зростаючим є масштаб дослідження ролі саме універсального соціального захисту населення від вразливості. Так, серед зарубіжних дослідників цієї проблематики Х. Кундо, Р. Спенсер, М. Брюкнер, Д. Девіс, актуальним є обґрунтування адаптивних заходів захисту від соціальних ризиків через кліматичні змінами, що ґрунтуються на правах з урахуванням рівності, інклюзивності та справедливості (Kundo, et al., 2024). На думку Дж. Тенцінг ця адаптивність повинна мати трансформацій-

ний характер з метою досягнення цілей щодо скорочення бідності та вразливості (Tenzing, 2019). Крім того, когорта науковців С. Кідд, Г. Нікандер, А. Тран, М. Кретні розглядають соціальний захист, як елемент довіри до уряду, як складову ефективності суспільного договору, як механізм забезпечення соціальної згуртованості (Kidd, et al., 2020). Важливу роль у забезпеченні соціального добробуту та перерозподілі ризику, на думку Т. Тамай, належить соціально-страховим програмам соціального забезпечення, основою яких є страхування соціальних ризиків (Tamaï, 2023). Обґрунтовуючи роль перерозподільної функції у забезпеченні платоспроможності соціального страхування, Е. Хант, Ф. Калієндо зазначають, що покращити добробут населення можливо через обов'язкове заощадження та колективний розподіл ризиків (Hunt & Caliendo, 2022). Не менш важливим на їхню думку є те, що саме економічна мобільність між поколіннями забезпечить страхування ризику заробітку та довголіття в системі соціального страхування (Hunt & Caliendo, 2023), а через страхування довічного ризику буде корисним і для наступного покоління (Hunt & Caliendo, 2022). Розширюючи площину дослідження, П. Сен підкреслює, що участь в накопичувальній складовій сприятиме покращенню матеріального становища за досягнення пенсійного віку та інвестицій у наступні покоління, забезпечуючи їм більші можливості розвитку (Sen, 2023). Окрім того, М. Александрова, С. Костелла наголошують, що накопичувальне соціальне страхування в поєднанні з мікрострахуванням, соціальною охороною здоров'я, з інтервенціями на ринку праці є важливим у площині зменшення нерівності та вразливості протягом життя (Aleksandrova & Costella, 2021). У відносинах між поколіннями є важливою, як обґрунтовують дослідники У. Хан, В. Стінчкомб, економічна стабільність попереднього покоління, оскільки низька купівельна спроможність сьогодні потребуватиме більше зусиль на відновлення в майбутньому (Khan & Stinchcombe, 2023). Поширення кліматичних ризиків не залишило осторонь науковців соціальної проблематики, оскільки, як зазначають М. Александрова, С. Костелла, соціальний захист разом із соціальним страхуванням є політичною відповіддю на зміну клімату, а також інструментами зменшення соціальної вразливості шляхом швидкого реагування, формування механізму обмеження, адаптації та пом'якшення наслідків від настання соціальних ризиків життєвого

циклу (Costella et al., 2023), (Aleksandrova, 2019).

На думку вітчизняних науковців Е. Лібанової та С. Романюк, належне функціонування системи захисту від ризику можливо шляхом удосконалення системи полісуб'єктного управління та забезпечення наявності соціальних відносин між суб'єктами системи (Лібанова & Романюк, 2023), а важливою складовою цього процесу, як підкреслює Е. Лібанова є здатність швидко передбачати, оговтуватися і пристосовуватися до реалій (Лібанова, 2024). Крім того, як зазначають Р. Яценко та Л. Власенко, необхідним є і створення гнучкої системи управління соціальними ризиками (Яценко & Власенко, 2023). Управління соціальними процесами, на думку В. Новікова, необхідно розглядати як систему заходів з налагодженими зв'язками між соціальним розвитком, соціальним захистом та соціальним забезпеченням (Новіков, 2024), а також, як підкреслюють Г. Лопушняк та І. Верховод, з дотриманням соціальної відповідальності між усіма суб'єктами на всіх її рівнях (Лопушняк & Верховод та ін., 2024). Крім того, для забезпечення якості соціально-страхових програм і належного взаємозв'язку програм з рівнем вразливості населення, як обґрунтовує Л. Черенько, необхідна узгодженість між принципами функціонування системи соціального страхування (Черенько, 2023), а також модернізація системи соціального захисту в площині державної підтримки вразливих верств населення (Лопушняк & Верховод та ін., 2023). Вкрай важливою, на думку А. Колота, під час вирішення наявних соціально-економічних проблем з метою формування людиноорієнтованої економіки є наявність діалогу та соціального партнерства, що є реалізацією суспільного договору, а також посилення індивідуальної відповідальності, змін у суспільній свідомості (Колот, 2023).

Методологія дослідження. Досягнення мети дослідження відбувалось на застосуванні певних методів. Таким чином, на основі бібліометричного аналізу здійснено оцінювання актуальності досліджуваного питання. За допомогою методів узагальнення зроблено структурування наукових підходів; порівняння – визначено прогалини, які потребують переосмислення та посилення досліджень в системі захисту працездатного працюючого населення від соціальної вразливості за настання соціальних ризиків протягом життя; системного аналізу – обґрунтовано з урахуванням нових викликів основні функції соціального стра-

хування, такі як економічна (підтримка доходів), зменшення бідності, зменшення чутливості до соціальної вразливості, сприяння економічній мобільності, підтримка між поколіннями, інвестиції в людський капітал, сприяння соціальній інтеграції, інклюзивності та адаптації; структурно-логічного синтезу – сформовано висновки та підтверджено гіпотезу дослідження, яка полягає у тому, що функціональні зміни в системі соціального страхування відбуваються під впливом економічного розвитку країни, який своєю чергою залежить від низки інших чинників.

Науковою новизною дослідження є обґрунтування спроможності системи соціального страхування в умовах непередбачуваної тривалості невизначеності через розширення позиційності в системі соціального захисту з дотриманням принципу соціальної справедливості, а також через посилення усвідомлення відповідальності та доброчесності суб'єктами системи соціального страхування.

Основні результати. Досліджуючи соціальне страхування, варто зазначити, що необхідність розширення поглядів на механізм функціонування системи соціального страхування породжено зміною масштабу та рівня існуючих соціальних ризиків, а також появою нових видів ризиків чутливості до соціальної вразливості. Зазначене підкреслює гіпотезу, яка полягає в тому, що функціональні зміни в системі соціального страхування відбуваються під впливом економічного розвитку країни, який своєю чергою залежить від низки інших чинників. Слід зауважити, що головними завданнями цих змін є, по-перше, забезпечення соціальної справедливості, а по-друге, захист людського, трудового та соціального капіталу від соціальної вразливості, концепція якої визначає фактори, які формують мінливість протягом життєвого циклу. Незаперечним є те, що спричиняють ці фактори, які формують закономірність та інтенсивність безпеки як кліматичні, так і людські системи, а також їх взаємодія. Звісно, людські дії насамперед націлені на забезпечення стійкості до наслідків змін (Costella et al., 2023). Але вважаємо, що має місце і протилежність вектора, сформована неправомірними діями, а також настанням морального ризику та неефективністю політики доброчесності. Підкреслимо, що зазначене стосується суб'єктів всіх інституцій і різняться лише відсотками та масштабами.

Згідно із законодавством, зайнятість та «хороша» праця є основними джерелами

забезпечення належного функціонування системи соціального страхування, і, відповідно, вважаємо, є підґрунтям її головної функції, яка передбачає підтримку доходів застрахованих осіб в системі соціального страхування за настання соціальних ризиків. На основі аналізу соціальних ризиків зазначимо, що завданням цієї функції є страхування ризику довічного заробітку. Підкреслимо, що держава, виконуючи роль гаранта реалізації системи захисту, як конституційно закріпленого права людей, через укладання суспільного договору, в якому соціальне страхування є важливим елементом, забезпечує певну «підстраховку» у збереженні доходів застрахованим особам протягом життя. Але необхідно зауважити, що, по-перше, працездатне населення, працюючи, «купує» цю гарантію захисту від мінливості шляхом сплати єдиного соціального внеску, а по-друге, вартість послуг не передбачає повернення втрачених доходів. Це свідчить про те, що коефіцієнт заміщення за настання страхового випадку є нижчим, що, власне, і характеризує механізм страхування. «Підстраховка» має місце як за тимчасової, довготривалої, так і за хронічної вразливості застрахованих осіб шляхом участі у системі управління ризиками протягом життя. Відповідно, від тривалості вразливості залежить і тривалість попиту на допомогу за соціально-страховими програмами. Вважаємо, що найбільшою ймовірністю є настання ризику материнства та пенсійного віку, а з урахуванням наслідків війни – й по інвалідності. Крім того, ці види ризику мають і найбільшу тривалість виплат, яка за відсутності заощаджень та підтримки на рівні сім'ї, сприяє ймовірності переходу до іншого статусу – «утриманців», які потребують соціальної допомоги та підтримки. А частота повторення ризиків тимчасової втрати працездатності у зв'язку з хворобою та безробіттям, а також передчасним припиненням трудової діяльності, є не лише фактором зниження продуктивності праці та рівня людського капіталу, а й підґрунтям посилення ймовірності настання ризику нерівності вже в період трудової діяльності, що з часом посилюватиметься зневірою та вигоранням. Це підтверджує те, що участь в системі соціального страхування не передбачає збереження доходів, але забезпечує соціальну справедливість, підтримуючи фінансову спроможність застрахованих за настанням страхового випадку як зараз, так і в майбутньому.

За нашим баченням це свідчить про те, що соціальне страхування як механізм сприяє зменшенню бідності за доходами

від зайнятості, що є однією з цілей сталого розвитку. Не викликає сумніву наявність тісного зв'язку між періодом трудової діяльності і рівнем чутливості до вразливості від настання соціальних ризиків. На наше переконання, переростання циклічності зв'язку в тривалість спричинює зниження продуктивності праці, сповільнення мобільності, знецінення людського капіталу і, відповідно зменшення індивідуальної та родинної спроможності щодо належної реалізації прав, яка за незмінності формуватиме нові чинники вразливості. Зважаючи на зазначене, підкреслимо, що соціальне страхування – це насамперед захист на майбутнє, що підтверджує гіпотезу про зростання з віком важливості участі в системі соціального страхування протягом трудової діяльності. А завчасно «куплена» гарантія захисту, попри на низький коефіцієнт заміщення, є стабільною протягом життєвого циклу, тим самим сприяючи зменшенню рівня бідності та нерівності у період мінливості. Крім того, якщо врахувати вікове спадання фізичних можливостей, то має місце і зростання з віком залежності від соціального страхування як системи, участь в якій передбачає надання довічного анuitету. Але, на нашу думку, посилення залежності має індивідуальних характер, оскільки має місце розмір заробітної плати, можливість заощаджувати, те, що багато людей «раннього» пенсійного віку продовжують працювати, займаються домогосподарством, живуть з дітьми, мають родичів. Зазначене є вагомою підставою стверджувати, що більший відсоток залежності мають особи з низькими та середніми доходами від заробітної плати протягом трудової діяльності, не маючи можливостей заощаджувати, та особи без підтримки поколінь в майбутньому.

Не заперечним є те, що чинний механізм соціального страхування є прогресивною програмою, яка передбачає вищі норми заміщення для осіб з нижчими доходами у порівнянні з особами, у яких вищий рівень доходів від заробітку протягом трудового періоду (Hunt & Caliendo, 2022) і які мають більше можливостей інвестувати в людський капітал, заощаджувати, брати участь в системі недержавного пенсійного забезпечення, медичного страхування. Водночас зауважимо, що низький розмір заробітної плати забезпечує «малі» виплати за соціально-страховими програмами, що не забезпечують необхідний рівень і якість у період мінливості життя.

Враховуючи масштабність дискусій в площині реформування соціального стра-

хування, відштовхуючись від проведеного аналізу фінансової спроможності пенсійної системи, вважаємо за необхідне викласти наступні авторські обґрунтування.

Передусім вважаємо, що погляди щодо вагомого впливу збільшення тривалості життя на спроможність соціального страхування у площині пенсійних виплат є спірними і потребують глибшого аналізу. Звісно, за змістом і за функціональністю солідарність в системі соціального страхування передбачає утримання працездатним поколінням (чисельність якого зменшується) непрацездатних осіб (чисельність яких збільшується). Але якщо врахувати механізм страхування, що є одним із принципів соціального страхування, то варто наголосити, що літні особи, працюючи в працездатному віці, були застраховані в системі обов'язкового соціального страхування і, відповідно, сплачували єдиний соціальний внесок, «купуючи» цим собі захист доходів на старість у вигляді пенсійних виплат. Отже, вже придбані завчасно пенсійні виплати не повинні залежати лише від кількості працездатного покоління, яке, власне, зараз формує свою фінансову спроможність на майбутнє, сплачуючи внески, які становлять дохідну базу Пенсійного фонду, з якого здійснюються пенсійні виплати сучасним пенсіонерам. Як результат, це свідчить про залежність фінансової спроможності Пенсійного фонду від кількісних і якісних складових функціонування економіки зайнятості. На нашу думку, якість повинна мати більшу вагомість, посилюючи цим змістовність вигоди для всіх суб'єктів та інституцій системи соціального страхування. Підтвердженням зазначеного є бездефіцитність Пенсійного фонду зараз, на тлі міграції осіб працездатного віку та зменшення чисельності працюючих на ринку праці порівняно з довоєнним періодом, завдяки підвищенню розміру заробітних плат особливо у секторі оборони та захисту.

За нашим баченням, збільшення періоду участі в системі соціального страхування шляхом чергового підняття пенсійного віку не сприяє (на відміну від першочергових домислів) посиленню платоспроможності Пенсійного фонду та подоланню бідності серед осіб пенсійного віку без запровадження накопичувальної складової і медичного страхування. А якщо врахувати тривалість життя, то за незмінним «сценарієм» функціонування соціального страхування для більшості застрахованих осіб зростатиме тривалість періоду трудової діяльності (без врахування «зношуваності» з

часом організму) та тривалість сплати внеску, яка за наявності низького розміру заробітної плати не значно збільшить розмір майбутньої виплати, але зменшуватиметься період використання «купленого» захисту з пенсійної системи. Є підстави стверджувати, що вагомою безпекою є також і збільшення в часовій динаміці чисельності осіб працездатного віку, які передчасно припинятимуть трудову діяльність через фізичну неспроможність.

На переконання автора, в рамках ролі функції соціального захисту, що передбачає підтримку малозабезпечених верств населення, програми соціального страхування повинні враховувати ймовірність низького коефіцієнту заміщення за наявності необхідного страхового стажу (35 років і більше) з метою забезпечення як рівності, так і соціальної справедливості. Оскільки у протилежному випадку застрахована особа матиме лише страховку стабільного низького довічного доходу у вигляді пенсійних виплат. Крім того, останнє має значний вплив на тривалість життя і на диференційованість смертності. Вважаємо, що забезпечити вагомість соціального страхування в зменшенні бідності в доходах від зайнятості можливо шляхом ефективної політики зайнятості, у якій має місце неперервність трудового стажу та «хороша» праця протягом трудової діяльності, а також запровадження обов'язкової накопичувальної складової та обов'язкового медичного страхування.

Звернемо увагу і на те, що участь в системі соціального страхування сприяє підтримці рівня соціальної мобільності та швидкого реагування протягом життєвого циклу, знижуючи цим ймовірність настання ризику нерівності та зневіри. Але якщо врахувати віковий діапазон, то можна стверджувати, що в зазначеній площині значимість (на відміну від попередньої функції) соціального страхування (крім пенсійного) з віком працюючої особи зменшується, незважаючи на обґрунтовану корисність неперервної освіти та освіти третього віку. Не є перебільшенням твердження, що соціальне страхування, пом'якшуючи природну невизначеність (здійснюючи виплати за соціально-страховими програмами), також стимулює протягом життєвого циклу до професійних змін, забезпечуючи розвиток людського капіталу. Вважаємо, що ефективність цієї функції потребує функціонування всіх складових системи соціального страхування (зокрема обов'язкової накопичувальної), що сприя-

тиме розширенню площини захисту доходів від зайнятості і, відповідно, сприятиме стабільності добробуту протягом життєвого циклу. Варто зазначити, що повна «версія» соціального страхування (накопичувальне пенсійне страхування, недержавне пенсійне забезпечення, соціальне медичне страхування) наразі локаційно має місце в соціальному пакеті працівника, виступаючи стимулом за умови офіційного працевлаштування, зміни професії, кар'єрного зростання, формування вектора мобільності. Нагадаємо, що в Україні й досі не запроваджено загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування, незважаючи на те, що в Законі України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», воно відноситься до видів державного соціального страхування, що свідчить про визнання його на законодавчому рівні ще у 1998 році, а також не прийняте обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, яке ще у 2003 році було визначено як другий рівень системи пенсійного забезпечення. Обґрунтовуючи важливість зазначеної функції, можна стверджувати, що система соціального страхування є складовою політики гнучкої соціальної безпеки та залежить від рівня мобільності та відповідальності їх інституцій.

Таким чином, у площині зазначених суджень виникає необхідність розглядати вразливість як соціальний ризик. Тому, як результат, функція зменшення чутливості до соціальної вразливості має місце і в завданнях соціального страхування. Головним спрямуванням її значимості є мінімізація ризику вилучення з ринку праці, оскільки це не лише втрата основного джерела доходів, які є першою лінією безпеки, а й порушення підтримки між поколіннями, й також зниження фінансової спроможності соціального страхування та збільшення навантаження на систему соціального забезпечення.

Крім того, зниження рівня участі працездатного населення передбачає перехід від статусу економічно активної робочої сили до економічно неактивної на невизначений проміжок часу. Однозначно, тривалість застійності може стати причиною депресії, збільшення кількості зневірених працівників, що є підґрунтям посилення соціальної вразливості. А враховуючи наслідки війни, можна стверджувати, що не вік робочої сили, а її передчасне «старіння» посилює сьогодні вразливість та залежність від соціального страхування.

Необхідно підкреслити, що соціальне страхування через функцію забезпечення економічної підтримки між поколіннями здійснює перерозподіл ризику вразливості, гарантуючи захист довголіття та довічного доходу. Для реалізації зазначеного необхідно, щоб був економічний розвиток попереднього покоління, яке залишає наступному економічну стабільність з можливостями подальшого розвитку. Це свідчить про те, що з часом кожне покоління повинно мати під час народження вищу очікувану корисність (Peled, 1982), яку можна охарактеризувати як сукупність превентивних заходів щодо нашарування соціальних ризиків в майбутньому. Значимість цієї функції можна розглядати на макrorівні, що характеризується стабільністю соціально-економічного розвитку країни, яка передається в спадщину наступним поколінням, а також на мікрорівні, що обмежується підтримкою між поколіннями на рівні сім'ї. Спільним для зазначеного є гарантії перерозподілу ризику, безперервність підтримки між поколіннями, а також наявність взаємозв'язку між соціальним страхуванням, економічним зростанням та добробутом протягом життєвого циклу з урахуванням мінливості та невизначеності. Крім того, необхідно враховувати й ймовірність морального ризику, який за наявності, по-перше, нівелює вигоди від участі в системі соціального страхування, а по-друге скасовує політику розподілу ризику між поколіннями на рівні сім'ї. Новим, але занадто важливим є ризик передчасного припинення трудової діяльності внаслідок інвалідності через війну. Останнє свідчить про обмеженість (відсутність) можливостей підтримки молодим поколінням (залучаються щонайменше два покоління) старшого покоління, що свідчить про «випадання» покоління, супроводжуючись циклічністю в родинній підтримці, що своєю чергою може бути підґрунтям неякісної спадщини наступному поколінню. Сьогодні, внаслідок війни, має місце і зворотний процес, коли старше покоління (зокрема й працездатні особи) підтримує, піклується, доглядає молоде покоління, а в недалекому майбутньому підтримки та допомоги вже потребуватимуть всі. Дане питання потребує більш глибокого аналізу, що стане підґрунтям для подальших авторських досліджень.

Відмінністю між перерозподілом ризику на рівні держави і сім'ї є те, що в першому випадку відносини регулюються суспільним договором, в якому гарантом захисту від соціальних ризиків протягом

життя є держава, а в другому випадку взаємовідносини формуються з урахуванням індивідуального бажання та доброчесності. Це свідчить про необхідність усвідомлення працюючими особами важливості участі в системі соціального страхування, а також в накопичувальній складовій з метою забезпечення фінансової спроможності в період мінливості. Оскільки неможливо передбачити ймовірність настання ризику, як і неможливо оцінити поширеність ризику в часі. Крім того, погоджуємося, що обов'язкове заощадження через соціальне страхування мінімізує проблему неузгодженості часу уряду і є не що іншим, як страхуванням ризику довголіття, забезпечуючи цим добробут в майбутньому (Hunt & Caliendo, 2022). Соціальне страхування – це страхування захисту на майбутнє і, відповідно, застраховані особи, вибираючи схеми страхування (лише обов'язкове, обов'язкове чи накопичувальне), повинні це враховувати під час формування переваг для перерозподілу, а також – наскільки та чи інша схема сприяє стабільності індивідуальних доходів (Fetscher, 2023), яка є вартісно-вигідною в майбутньому з урахуванням передачі «купленого» захисту в спадщину.

Однозначно, що наявність доходів та економічної підтримки між поколіннями сприяє інвестиціям в людський капітал не лише сучасних поколінь, а й наступних, забезпечуючи цим вищий соціально-економічний статус, неперервність розвитку, соціальну мобільність та в поєднанні з якістю функціонування інституцій соціального захисту сприяє тривалості життя. Варто зазначити, що неперервність інвестицій є також підґрунтям зростання мобільності в доходах між поколіннями. Застрахована особа в період мінливості має більше можливостей покращити свій професійний статус і, відповідно, матеріальне становище, скориставшись державними програмами зайнятості. Це свідчить про те, що держава збільшуючи видатки на освіту, розширюючи можливості освітнього простору, збільшує можливості мобільності й одночасно зменшує нерівність в доходах, забезпечує насамперед висхідну мобільність наступних поколінь і підтримку в доходах попередніх.

На наше переконання, поява нових викликів посилює необхідність розглядати соціальне страхування як інструмент політики управління, оскільки система соціального страхування, як елемент суспільного договору, передбачає економічний захист

(шляхом підтримки доходів від зайнятості), а вже потім соціальний, що свідчить про значимість функції сприяння соціальній інтеграції. Війна породила нових суб'єктів ринку праці: ветерани війни з інвалідністю, особи, які передчасно припинили трудову діяльність. Це є не тільки збільшенням економічних втрат, а й також зростанням потенційної залежності з часом. Проведений нами аналіз свідчить, що в Україні механізм функціонування системи соціального захисту, зокрема і соціального забезпечення та соціального страхування, сприяє виконанню цілей сталого розвитку, завдань стратегії подолання бідності в площині забезпечення рівня та якості життя, а також дотриманню конституційно закріплених прав та свобод людини. Але реалії сьогодення обмежують можливості їх виконувати (незважаючи на внесення змін з урахуванням викликів та наслідків війни), оскільки неможливо знизити рівень бідності, забезпечити здорове життя, розвиток, добробут, підтримувати належний рівень продуктивності праці та стабільність працевлаштування, ліквідувати нерівність та сприяти соціальній згуртованості, коли порушується найголовніша ціль (16) – мир та справедливість.

Безсумнівно, універсальна система соціального страхування за змістовністю є всеохоплюючою, а з урахуванням нових викликів постало також питання врахування інклюзивності, що наразі є необхідним для забезпечення можливостей участі в процесі відновлення та розвитку країни, а також розширення охоплення програмами для надання гарантії якісної реалізації соціальних прав з дотриманням принципу рівності з метою недопущення соціальної ізоляції (виключення) (Rouck & Antoine, 2024).

Тому посилення коваріативних ризиків підкреслює, що для якісного виконання гарантій захисту необхідним є забезпечення неперервності в площинах взаємодоповненості та взаємозалежності системи соціального страхування з політикою зайнятості, освіти, охорони здоров'я. Важливо зазначити, що соціальне страхування – це система захисту від економічної складової вразливості, що слугує причиною нерівності, а не від соціальної ізоляції, що є вже наслідками настання соціальних ризиків та їх тривалості.

Підкреслимо, що останнє в період невідзначеності є підґрунтям хронічної вразливості, тривалість та масштаби поширення якої неможливо передбачити в часі. Звісно, це потребує актуалізації завдань щодо по-

долання бідності та реформування системи соціального страхування, започаткованої ще в 1999 році. Крім того, адаптація системи повинна передбачати реагування на зміни, а не заходи пристосування зі швидким реагуванням та звикання до змін, оскільки це лише збільшить нерівність та вразливість з часом. Звісно, неможливо передбачити вплив заходів швидкого реагування, які наразі є вкрай необхідними, на вразливість як ризик, оскільки вважаємо, що ризик формується під впливом різних факторів, де людині належить першочерговість. Відповідно наслідки війни, зменшення чисельності працюючого населення працездатного віку, зростання мобільності населення, гіг-економіка, зелена економіка породжують нові форми зайнятості, де статус працівників є неоднозначним, і це передбачає внесення змін в інституційну спроможність системи соціального страхування з метою забезпечення гарантії захисту через розширення охоплення та збільшення якості соціально-страхових програм з урахуванням потреб. Вважаємо, що нашарування соціальних ризиків потребує пріоритетності короткострокових заходів (з метою швидкого реагування) над довгостроковими в системі планування захисту від ризиків. На нашу думку, необхідно врахувати те, що інтеграція передбачає самостійність до адаптації за допомогою спеціалізованих структур, тоді як інклюзія передбачає трансформацію інституцій і суспільства в цілому, що також потребує більше часу та можливостей.

Безперечно, війна з її наслідками є головним каталізатором змін в системі захисту від соціальних ризиків, які неможливо було передбачити і врахувати під час формування стратегії сталого розвитку країни та подолання бідності. Зазначимо, що в Європі (у соціальній політиці якої домінувала боротьба з бідністю шляхом надання соціальної допомоги малозабезпеченим) зміни парадигми соціальної політики відбулися після Другої світової війни. Основним завданням постала підтримка старості та виплати на дітей, а також подолання бідності шляхом перерозподілу багатства, зміцнивши цим довіру серед населення і соціальну згуртованість, що стало підґрунтям зростання економіки та подолання нерівності (Kidd, et al., 2020). Україна як соціальна держава є гарантом соціального захисту, що передбачає як соціальну допомогу та підтримку з системи соціального забезпечення, так і виплати за соціально-страховими програмами з системи соціального страхування. Підкреслимо, що соціальне

страхування у взаємодії з політикою зайнятості, освіти та охорони здоров'я, виконує низку функцій (рис. 1), головним завданням яких є підтримка доходів від зайнятості протягом життєвого циклу з дотриманням принципу справедливості, рівності та політики доброчесності.

Відповідно, функції соціального страхування, незважаючи на місце пріоритетності в площині захисту, становлять неперервність ланцюжка функціонування механізму зменшення чутливості до соціальної вразливості, де вразливість асоціюється з нерівністю та бідністю. Наголошуємо, що обґрунтована автором значимість функціональності системи соціального страхування має пряму залежність від реформування охорони здоров'я, модернізації та інклюзивності ринку праці, освіти, забезпечуючи цим неперервність інвестицій в людський, трудовий, соціальний капітал з орієнтацією на зелену економіку, а також від мобільності та гнучкості бізнесу з орієнтацією на людиноцентричність, на стабільно зростаючу спадщину для наступних поколінь.

Висновки. Роблячи висновки з досліджуваного питання, варто підкреслити,

що ефективність укладеного суспільного договору, де гарантом соціального захисту виступає держава, можна досягти лише належним виконанням суб'єктами своїх зобов'язань як в площині сплати єдиного соціального внеску, так і в площині виплат за соціально-страховими програмами за настання страхового випадку. Не менш важливим є дотримання політики доброчесності з метою мінімізації морального ризику, а також сприйняття справедливості всіма суб'єктами відносин системи соціального страхування.

Таким чином, індивідуальна участь в формуванні захисту доходів від зайнятості – це не лише забезпечення фінансової спроможності системи соціального страхування та соціальна підтримка між поколіннями, а й також формування справедливої гідної старості в майбутньому. Але необхідно пам'ятати, що останнє залежить від накопичувальної складової, особистих заощаджень зроблених протягом трудової діяльності, взаємозв'язку між поколіннями, оскільки солідарна складова – це лише страхові виплати як інструмент пом'якшення наслідків настання соціальних ризиків.

Рис. 1. Функціональні спроможності системи соціального страхування в захисті від соціальних ризиків протягом життя

Fig. 1. Functional capacities of the social insurance system within protection against social risks throughout life

Вагомим в зазначеному аспекті є наявність довіри до уряду, оскільки «купуючи» захист, застрахована особа повинна мати не лише гарантію захисту, а й її якість протягом життя. Однозначно, не менш важливим є і відчуття вигоди, але з перевагою на користь застрахованої особи. Вважаємо, що низька якість соціально-страхових програм є підставою зростання недовіри до уряду, шляхом ігнорування обов'язковості в системі соціального страхування через неофіційну зайнятість. Останнє в поєднанні з низькою обізнаністю щодо можливостей реалізації прав, з неформальними формами зайнятості, а також з ухилянням роботодавців щодо сплати єдиного соціального внеску є підґрунтям недоотримання внесків і неспроможності здійснювати якісні страхові виплати. Таким чином, можна стверджувати, що наявність довіри та значимої вигоди є основою неперервності ланцюга взаємовідносин, що забезпечують ефективність виконання соціальним страхуванням покладених функцій. Крім того, як свідчить реальність, ступінь довіри визначає не лише сприйняття населенням політики уряду, а й рівень соціальної згуртованості. Враховуючи те, що соціальне страхування передбачає захист доходів від зайнятості, то вважаємо, що індивідуальна вигода матиме більший ступінь за наявності гідної праці і поєднання страхового принципу з накопичувальним. Це надасть можливість застрахованим особам з середнім рівнем статку без «економії» забезпечити гідну старість і підтримку між поколіннями.

Зростаюча нерівність внаслідок війни, звісно, потребує адаптації системи захисту від нових соціальних ризиків, але не за принципом пристосування, а за принципом швидкого гнучкого реагування на виклики. Відповідно, запровадження соціально-страхових програм з урахуванням вимог інклюзивності, які охоплюють весь життєвий цикл є важливими на рівні універсальності. Варто зауважити, що Фінляндія, Швеція та Велика Британія запровадили відповідні програми відразу після Другої світової війни, враховуючи загальну декларацію прав людини та норми конвенції №102 МОП (Kidd, et al., 2020).

Політика таргетингу в системі соціального страхування з метою формування якості соціально-страхових програм не повинна орієнтуватися на бідних, оскільки вартість захисту визначається рівнем доходів від зайнятості, які своєю чергою формують коефіцієнт заміщення в майбутньому. Але підкреслимо авторську позицію в концептуалізації визначення бідних. Оскільки, враховуючи поведінкову реакцію індивідумів щодо

забезпечення власного життя, а також зростання відсотка осіб працездатного віку, які не працюють та не навчаються (тобто є неактивними на ринку праці, але рахуються як робоча сила), а також появу нових суб'єктів ринку праці через наслідки війни, вважаємо за необхідне виокремити наступні причини бідності: відсутність бажання щось змінювати (бідний, бо лінивий), відсутність фізичних можливостей працювати (утриманці в системі соціального забезпечення), передчасне припинення трудової діяльності (опікунство, догляд за особами, які цього потребують), низький рівень доходів від зайнятості, відсутність робочих місць, відсутність можливості працювати (працюючий бідний). На наше переконання, остання категорія бідних формується і розширюється неефективністю урядових програм, що є порушенням як прав людей на гідний рівень захисту, так і соціальної справедливості протягом життєвого циклу, а також змісту суспільного договору, згідно з яким держава є гарантом соціального захисту. На нашу думку, бідність в працездатному віці серед працюючих осіб без циклічності і без змін може спричинити бідність з часом і в старості у випадку відсутності підтримки між поколіннями, що не є справедливим щодо віддачі застрахованих осіб за період трудової діяльності. Відповідно, ефективність соціального страхування оцінюється можливістю інвестувати в розвиток людського капіталу, а також індивідуально купленою можливістю мати якісний захист від соціальної вразливості за настання соціальних ризиків протягом життя. А забезпечити дані можливості повинна ефективна політика зайнятості (гідна зарплата, неперервність трудової діяльності, мінімізація передчасного припинення трудової діяльності, можливості соціальної мобільності) з урахуванням інклюзивності та рівності в поєднанні з політикою доброчесності, що забезпечує соціальну справедливість та соціальну згуртованість. Проведене дослідження не є вичерпним і породжує нові питання значимості соціального страхування з точки зору сегментації робочої сили в умовах невизначеності, а також оцінки ефективності механізму адаптації системи соціального страхування до викликів зі збереженням закладених цілей підтримки захисту доходів від зайнятості та мінливості з метою забезпечення «хорошого» життя. Крім того, як було вже зазначено в роботі, інтенсивність реформи системи соціального страхування пропорційна терміновості інших реформ, зумовлених впливом наслідків війни, що також потребує більш глибокого змістовного дослідження в зазначеній площині.

Список використаної літератури

References

- Kundo H. K., Spencer R., Brueckner M., Davis J. K. Social protection for transformative resilience: do programmes really address underlying causes of vulnerability of subsistence farmers to climate change? *Local Environment*. 2024. № 29(3), Pp. 339–365. DOI: <https://doi.org/10.1080/13549839.2024.2309501>
- Tenzing J. D. Integrating social protection and climate change adaptation: A review. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*. 2019. № 11. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcc.626>
- Kidd S., Nycander G. A., Tran A., Cretney M. The social contract and the role of universal social security in building trust in government. 2020. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.27757.10728>
- Tamai T. Social security, economic growth, and social welfare in an overlapping generation model with idiosyncratic TFP shock and heterogeneous workers. *Journal of Population Economics*. 2023. № 36. Pp. 829–1862. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00934-w>
- Hunt C. E., Caliendo F. N. Social security and risk sharing: A survey of four decades of economic analysis *Journal of Economic Surveys*. 2022. № 36(5). DOI: <https://doi.org/10.1111/joes.12492>
- Hunt C. E., Caliendo F. N. Social security and risk sharing: The role of economic mobility across generations. *Int Tax Public Finance*. 2023. № 30. Pp. 1374–1407. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09761-x>
- Hunt C. E., Caliendo F. N. Social security and longevity risk: The case of risky bequest income. *Macroeconomic Dynamics*. 2022. № 26(6). Pp. 1647–1678. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1365100521000018>
- Sen P. Social security reform and welfare in a two sector model. *The Japanese Economic Review*. 2023. № 74. Pp. 233–249. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42973-021-00105-8>
- Aleksandrova M., Costella C. Reaching the poorest and most vulnerable: addressing loss and damage through social protection *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2021. № 50. Pp. 121–128. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2021.03.010>
- Khan U., Stinchcombe M. B. Intergenerational equity and sustainability: a large population approach. *Soc Choice Welf*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00355-023-01450-w>
- Costella C., van Aalst M., Georgiadou Y., Slater R., Reilly R., McCord A., Holmes R., Ammoun J., Barca V. Can social protection tackle emerging risks from climate change, and how? A framework and a critical review. *Climate Risk Management*. 2023. № 40, 100501. 16 p. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.crm.2023.100501>
- Aleksandrova M. Principles and considerations for mainstreaming climate change risk into national social protection frameworks in developing countries. *Climate and Development*. 2019. № 12(6). Pp. 511–520. DOI: <https://doi.org/10.1080/17565529.2019.1642180>
- Лібанова Е., Романюк С. Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 53(3). С. 33–53. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.03.033>
- Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58(4). С. 3–23. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>
- Kundo, H. K., Spencer, R., Brueckner, M., & Davis, J. K. (2024). Social protection for transformative resilience: do programmes really address underlying causes of vulnerability of subsistence farmers to climate change? *Local Environment*, 29(3), 339–365. doi: <https://doi.org/10.1080/13549839.2024.2309501>
- Tenzing, J. D. (2019). Integrating social protection and climate change adaptation: A review. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11. doi: <https://doi.org/10.1002/wcc.626>
- Kidd, S., Nycander, G. A., Tran, A., & Cretney, M. (2020). The social contract and the role of universal social security in building trust in government. doi: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.27757.10728>
- Tamai, T. (2023). Social security, economic growth, and social welfare in an overlapping generation model with idiosyncratic TFP shock and heterogeneous workers. *Journal of Population Economics*, 36, 1829–1862. doi: <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00934-w>
- Hunt, C. E., & Caliendo, F. N. (2022). Social security and risk sharing: A survey of four decades of economic analysis *Journal of Economic Surveys*, 36(5). doi: <https://doi.org/10.1111/joes.12492>
- Hunt, C. E., & Caliendo, F. N. (2023). Social security and risk sharing: The role of economic mobility across generations. *Int Tax Public Finance*, 30, 1374–1407. doi: <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09761-x>
- Hunt, C. E., & Caliendo F. N. (2022). Social security and longevity risk: The case of risky bequest income. *Macroeconomic Dynamics*, 26(6), 1647–1678. doi: <https://doi.org/10.1017/S1365100521000018>
- Sen, P. (2023). Social security reform and welfare in a two sector model. *The Japanese Economic Review*, 74, 233–249. doi: <https://doi.org/10.1007/s42973-021-00105-8>
- Aleksandrova, M., & Costella, C. (2021) Reaching the poorest and most vulnerable: addressing loss and damage through social protection *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 50, 121–128. doi: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2021.03.010>
- Khan, U., & Stinchcombe, M.B. (2023). Intergenerational equity and sustainability: a large population approach. *Soc Choice Welf*. doi: <https://doi.org/10.1007/s00355-023-01450-w>
- Costella, C., van Aalst, M., Georgiadou, Y., Slater, R., Reilly, R., McCord, A., Holmes, R., Ammoun, J., & Barca, V. (2023). Can social protection tackle emerging risks from climate change, and how? A framework and a critical review. *Climate Risk Management*, 40, 100501, 16 p. doi: <https://doi.org/10.1016/j.crm.2023.100501>
- Aleksandrova, M. (2019). Principles and considerations for mainstreaming climate change risk into national social protection frameworks in developing countries. *Climate and Development*, 12(6), 511–520. doi: <https://doi.org/10.1080/17565529.2019.1642180>
- Libanova, E., & Romaniuk, S. (2023). Conceptualization of Governance in Social Relations. *Demography and Social Economy*, 3(53), 33–53. doi: <https://doi.org/10.15407/dse2023.03.033> (in Ukrainian)
- Libanova, E. (2024). Resilience of the Socio-Economic System of Ukraine to the Shocks Caused by the War: Specifics of Formation and Response. *Demography and Social Economy*, 4(58), 3–23. doi: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003> (in Ukrainian)

15. Власенко Р. В., Яценко Л. Д. Соціальні ризики: чинники формування та наслідки. Стратегічна панорама. 2023. № 1. С. 37–46. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.04>
16. Новіков В. Соціальний захист: термінологічне визначення, основи та засоби. Демографія та соціальна економіка. 2024. № 57(3). С. 79–100. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.079>
17. Lopushniak H., Verkhovod I., Lipskyi R., Gorokhovska O., Kliuienko E. La política social en la organización: problemas y tendencias. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*. 2024. № 14(1). P. 314–327. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909412>
18. Черенко Л. Націленість соціальних програм на вразливі групи населення: сталі тенденції та повоєнні перспективи. Демографія та соціальна економіка. 2023. № 51(1). С. 73–95. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.073>
19. Lopushniak H., Verkhovod I., Oleksenko R., Vonberg T. Evaluación de la reforma del sistema de protección social en el contexto de la consecución de los Objetivos de Desarrollo Sostenible. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*. 2023. № 14(2). P. 26–42. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8319394>
20. Колот А. М. Вирішення соціально-трудових конфліктів на засадах партнерства та соціальної відповідальності. Економіка та суспільство. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-14>
21. Peled D. Informational diversity over time and the optimality of monetary equilibria. *Journal of Economic Theory*. 1982. № 28. С. 255–274. DOI: [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(82\)90061-8](https://doi.org/10.1016/0022-0531(82)90061-8)
22. Fetscher V. Explaining support for redistribution: social insurance systems and fairness. *Political Science Research and Methods*. 2023. № 11(3). P. 588–604. DOI: <https://doi.org/10.1017/psrm.2022.48>
23. De Rouck, E., Antoine M. Access to the labour market and social protection for people with disabilities. Belgium – SPF, EU. 2024. URL: <https://socialprotection.org/discover/publications/access-labour-market-and-social-protection-people-disabilities> (дата звернення 15.12.2024).
15. Vlasenko, R., & Yatsenko, L. (2023). Social Risks: Factors and Consequences. *Strategic Panorama*, 1, 37–46. doi: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.04> (in Ukrainian)
16. Novikov, V. (2024). Social Protection: Terminological Definition, Fundamentals and Management Tools. *Demography and Social Economy*, 3(57), 79–100. doi: <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.079> (in Ukrainian)
17. Lopushniak, H., Verkhovod, I., Lipskyi, R., Gorokhovska, O., & Kliuienko, E. (2024). La política social en la organización: problemas y tendencias. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*, 14(1), 314–327. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909412>
18. Cherenko, L. (2023). Targeting of Social Programs at Vulnerable Groups: Sustainable Trends and Post-War Prospects. *Demography and Social Economy*, 1(51), 73–95. doi: <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.073> (in Ukrainian)
19. Lopushniak H., Verkhovod I., Oleksenko R., & Vonberg T. (2023). Evaluación de la reforma del sistema de protección social en el contexto de la consecución de los Objetivos de Desarrollo Sostenible. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*, 14(2), 26–42. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8319394>
20. Kolot, A. (2023). Resolution of Social and Labor Conflicts in the Basis of Partnership and Social Responsibility. *Economy and Society*, 49. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-14>
21. Peled, D. (1982). Informational diversity over time and the optimality of monetary equilibria. *Journal of Economic Theory*, 28, 255–274. doi: [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(82\)90061-8](https://doi.org/10.1016/0022-0531(82)90061-8)
22. Fetscher, V. (2023). Explaining support for redistribution: social insurance systems and fairness. *Political Science Research and Methods*, 11(3), 588–604. doi: <https://doi.org/10.1017/psrm.2022.48>
23. De Rouck, E., & Antoine, M. (2024). Access to the labour market and social protection for people with disabilities. Belgium – SPF, EU. Retrieved from <https://socialprotection.org/discover/publications/access-labour-market-and-social-protection-people-disabilities>

**Liudmyla Stozhok, **

PhD in Economics, Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman, 54/1, Beresteysky prospect, Kyiv, 03057, Ukraine,
stozhok@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1424-763X>

RETHINKING THE FUNCTIONAL CAPACITY OF SOCIAL INSURANCE AS AN INSTRUMENT OF SOCIAL JUSTICE IN THE FACE OF UNPREDICTABILITY

Abstract. The socio-economic development of the country, according to the international institutions' recommendations, is the ability of society to effectively meet the current needs of the population, which are changing under the influence of globalization, digitalization, and the transition to a green economy, taking into account human-centered and inclusive management approaches. However, the reality of the Ukraine's development scenario in the context of the war and its consequences requires not only determination in actions and resources but also integrity, increased awareness of responsibility for the formation of a society with new participants, where the "people of war" take the lead. The purpose of this article is to reveal the content of the social insurance system, taking into account the need to rethink its functional capacity and significance in ensuring the sustainability of society. The study employed such methods as scientific generalizations, system analysis, and structural and logical synthesis. On the basis of the processed scientific material, as well as the analysis of current challenges, the paper substantiates the author's position on the importance of social insurance in protecting employment

income and the variability of life, which is based on the occurrence of social risks. The scientific views on the functioning of the mechanism of protection against social risks and their dynamics under the influence of new challenges are studied and structured in order to highlight key aspects. Based on the analysis of social challenges, the author substantiates the need to detail the functions of social insurance, which are based on the support of income from employment throughout life. Accordingly, it is proved that, given the challenges of today, the main elements of the functional significance of social insurance are income support, poverty reduction, reduction of sensitivity to social vulnerability, promotion of economic mobility and rapid response, intergenerational economic support, investment in human capital, promotion of inclusiveness, adaptation and social integration. The analysis demonstrates that a meaningful social insurance system, taking into account the principles of functioning, is able to respond to modern challenges. At the same time, it is noted that the realization of functions depends on changes in the labor market, education market, health care system, as well as on political views and integrity policy. The author emphasizes that social insurance is an integral part of both social security and economic reforms. The author argues that the capacity of the social insurance system is ensured by economic stability, which in turn depends on the efficiency of social insurance. It is proved that social insurance is not only a mechanism of protection against social risks, as is commonly believed, but also an institution of the social protection system, the main task of which is to support protection in order to prevent inequality, thereby ensuring equal opportunities for the quality realization of social rights throughout life with an individual focus on development and sustainability, as well as a steadily growing legacy for future generations.

Keywords: Social Insurance, Human Capital, Social Vulnerability, Social Risks, Functions, Social Justice.

JEL Classification: D63; I31; J21; J60.

In cites: Stozhok, L. (2025). Rethinking the functional capacity of social insurance as an instrument of social justice in the face of unpredictability. *Social Economics*, 69, 260-272. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-21> (In Ukrainian)

The article was received by the editors 25.12.2024.
The article is recommended for printing 01.02.2025.

Стаття надійшла до редакції 25.12.2024 р.
Стаття рекомендована до друку 01.02.2025 р.